

HIZTEGI BATUA ZERTAN DEN

Pello Salaburu
(Euskara Institutua, EHU)
salaburu@ehu.es

Sarrera

Hurrengo orrialdeetan azaldu nahi nuke zertan den, 2008ko urte honen hastean, Euskaltzaindiaren *Hiztegi Batua*, maizkara entzuten baitira hiztegi horri buruz egindako iruzkinak, nire ustez oso egokiak ez direnak. Ez naiz ari hemen hiztegiari egin dakizkiokeen kritikez, horiek beti izanen baitira ongi etorriak. Horretan ez dut deus esateko. Baina iruzkin batzuek erakusten dute, beldur naiz, ez dela sobera ongi ezagutzen hiztegia egiteko Euskaltzaindiak erabiltzen duen prozedura, jendeak ez dakiela, hala, nola egiten duen Euskaltzaindiak bere hiztegia. Horixe da, hain zuzen ere, hemen argitu nahi nukeena.

Jakina denez, Euskaltzaindiak 2000. urtean argitaratu zuen *Hiztegi Batua*. Baina ez zuen bat-batean argitaratu, pixkanaka-pixkanaka eta zatika emana baitzuen ezagutzera aitzineko urteetan erakundeak ateratzen dituen arauen bilduman. Zatikako argitaratze hori, esan bezala, 2000 urtean bukatu zen, hiztegia liburu gisa, bere osotasunean, argitaratu zenean¹.

Ez dira, ordea, han amaitu hiztegi horren inguruko lanak. Euskaltzaindiak baditu esku artean beste bi lan, haren osagarri direnak: batetik, euskara-euskara hiztegia, eta, bestetik, *Hiztegi Batua*-ren bigarren itzulia. Euskara-euskara hiztegiak osatu nahi du *Hiztegi Batua*, hango sarrera zerrenden esanahia azalduz, eta adibideak emanez. Horrekin batera, eta hau da bigarren lana, lehenbiziko itzuli hartako 20.000 inguruko sarreren kopurua handitzen ari da: bigarren itzulia bukatzen denean, hiztegiak 55.000 inguru sarrera izanen ditu. Hala ere, bi lan hauek urte batzuk beharko dituzte orainik behar bezala bukatu izateko. Gainera, bigarren itzulia akitzen denean, sarrera guztiak berriz ere aztertu beharko dira, elkarren arteko koherentzia ezak zuzenduz, eta gaur egun zalantzako diruditen zenbait kontu berriz eztabaidatuz. Bigarren lan horri dagokionez, Euskaltzaindia argitaratzen ari da dagoeneko bere web gunean (<http://www.euskaltzaindia.net/hiztegibatua>) 2000. urtean argitara emandako zerrendei egiten zaizkien eransketa berri guztiak². Hala ere, nahiz lehen itzuliko, 2000. urteko, sarrerekin batera -eta marka berezirik gabe- argitaratzen ari den, arau balio osoa lehenbiziko itzuliak bakarrik du, hau da, 2000. urtean euskaltzain guztiak sinaturik argitara eman zen liburuak. Kontuan izan behar da, orain lantzen ari den bigarren itzuliko sarrera zerrenda berriz ere aztertu beharko dela bere osotasunean, esan bezala.

Ez da dudarik *Hiztegi Batuak* eragina izan duela idazleen artean, 2000. urtea baino lehenagotik, jakina. Euskaltzaindiak zatika argitaratzen zituen erabakiek oihartzun handia zuten idazleetan, eta hauek zintzoki segitu dituzte erakundearen erabakiak, salbuespenak toki guztietan baldin badira ere, normala denez. Normalagoa, gainera, euskara bezalako hizkuntzaren kasuan, non, batasunari dagokionez, presaka egin behar izan baitira, aise epe laburragoan, beste tokietan hainbeste urte kostarik egin diren urratsak. Zernahi gisaz, esan daiteke XX. mendeko azkeneko urteetatik aitzinat idazleek erabiltzen duten hiztegiak batasun handiagoa duela, *Hiztegi Batua*-ri esker.

---

¹ Euskaltzaindia (2000), *Hiztegi Batua*. Bilbo: Euskaltzaindia

² Euskaltzaindia 2008an lantzen ari da E letra

Aurkezpenarekin aurrera segitu aurretik, hala ere, komenigarria litzateke, hala iruditzen zait niri bederen, konparatzea Euskaltzaindiak argitaratu duen hiztegia, eta gaur euskaraz ongi moldatzen diren idazleek egiaz erabiltzen dutena elkarren parean jartzea. Gerta bailiteke erakundea alde batetik joatea, eta hizkuntza egunero erabiltzen dutenak, berriz, bestetik, eta hori ez litzateke batere egokia izanen. Normalena da hau ez gertatzea, baina badira, duda gabe, erakundearen eta idazleen bideetan desberdintasunak gertatzeko arrazoi garbiak: *Hiztegi Batua* batez ere iturri historikoetan oinarritzen da. Ez haietan bakarrik, baina batez ere haietan eta, zehazkiago esateko, *Orotariko Euskal Hiztegia*-k (*OEH*, hemendik aurrera) eskaintzen dituen datuetan³. Hor ager daitezke gaur egun erdi hilik egon daitezkeen sarrerak, eta bestetik, idazleek behar dituzte eguneroko jardueran hiztegi berriak, egungo gizarte modernoa etengabe eskatzen dizkien hitz eta sarrera berriak esan nahi dut. Eta hitz horiek ez dauden *OEH*-n. Hortik etor daitezke desadostasun horiek.

EHUko Euskara Institutuak 2008ko ekainean argitaratu lan bat⁴ arazo hori aztertzeko asmoz, eta dagoeneko sarean kontsulta daiteke (<http://www.ehu.es/ehg/>). Han jartzen dira, pare-parean, *Hiztegi Batua*-ko sarrerak eta gaurko prosan gure idazleek erabiltzen dituzten sarrerak. Esan beharra da, *Hiztegi Batua*-ri dagokionez, lehenbiziko itzulia bakarrik (hau da, 2000. urteko liburua bakarrik) hartzen dela kontuan. Gaur egungo prosa *Ereduzko Prosa Gaur* izeneko EHUk bildu duen corpusean (<http://www.ehu.es/euskara-orria/euskara/ereduzkoa/>) oinarritzen da. Komenigarria denez zertaz hitz egiten ari garen garbi izatea, esan beharra da corpus hau 2000-2006 urteetako epean argitaratu diren liburu eta prentsako artikuluetan oinarritzen dela. Corpus aukeratua da, txukun idatzitako testuak biltzen ditu, modernoa da, eta orotara 25 milioi inguru hitz biltzen ditu. Konparazioa, *OEH* egiteko erabili zen corpora testu zaharretan oinarritzen da, eta orotara 5 milioi inguru hitz ditu corpus horrek. Gaurkoak baino 5 aldiz gutxiago, alegia.

Baina, bistan denez, ez da lan honen helburua *Hiztegi Batua* eta egungo idazleek erabiltzen duten hiztegia elkarren artean konparatzea, baizik azaltzen saiatzea nola egiten ari den Euskaltzaindia bere *Hiztegi Batua*. Horretara mugatuko naiz ondoko lerroetan.

Esan dezadan, dena den, Euskaltzaindiak holako lanak hartzen dituenean bere eskuetan, beti izaten duela halako kontraesan baten inpresio gairitu ezina bezalako zerbait: batetik, idazleek eskertzen dute holako lana, horrek batasuna ematen baitio idazkerari, normalizatu egiten baitu idazteko sistema bera. Idazleak segurtasun puntu bat bereganatzen du horrekin. Baina, aldi berean, behin eta berriz galdetuko dio bere buruari: baina arau gehiago behar dugu? Gainera, egia da hitz asko falta direla, eta orduan, ez dituela arazo “guztiak” konpontzen. Aukera batzuekin, seguru, ez da konforme ageriko, eta koherentzia eza gertatzen da zenbait kasutan, behin eta berriz esan den gisan. Hori dela eta, jendeak pentsatzen ahal du erabakiak arinki hartzen direla, gehiegi pentsatu gabe bezala. Azkenik, badu inpresioa (inpresioa baino gehiago ere bada) hola ez dela amaituko inoiz ere lana. Ez dakit nik lan hauek askoz ere arinago egin daitezkeen, ez dakit Euskaltzaindia bezalako erakunde batek arinago egin ditzakeen, baina egia da bigarren itzuliak urte batzuk gehiago beharko dituela oraindik, non ez den sistema bera aldatzen.

Hurrengo lerroetan mintzatuko naiz kontu hauetaz.

***Hiztegi Batua*-ren iturriak**

Azkeneko urteetan ez du beti prozedura bera erabili Euskaltzaindiak hiztegia egiteko. Esan daiteke soilduz bezala joan dela, urteen arabera jendeak hasieran jartzen dituen indarrak ahulduz joango balira bezala. Azken urteetan erabiltzen duguna azalduko dut hemen. Beraz, prozedura hau, aski konplexua izanik ere, aurreko urteetakoa baino soilagoa da.

Hiztegi Batua bezalako lan bat egiteko ezinbestekoa da alde aurretik, eta hasiera-hasieratik, zer iturritan oinarrituko den ongi zehaztea. Eta iturri horiek ez aldatzea bilera bakoitzean, bestela ezingo bailitzateke hiztegi koherenterik egin. Lehenik iturri batzuk zehazten dira, eta iturri horietan

³ Michelena (1987-2005), *Diccionario General Vasco-Orotariko Euskal Hiztegia*, Bilbo: Euskaltzaindia, Mensajero, Desclée de Brouwer

⁴ Sarasola, Salaburu, Ugarteburu eta Landa (2008): *Hiztegi Batua Euskal Prosan*, Leioa: EHU

egindako lana bukatu ondoren, beste iturri batzuk gaineratzen ahal dira hiztegia aberasteko. Euskararen kasuan hau ezinbestekoa da, kontuan izanik hiztun bakoitzak baduela golkoan hizkuntzalari bat ezkutuan, eta kontuan izanik euskaldun guztiak ditugula gure aitona, amona, amaxi, aitaxi, aitite eta amamak, denak eskura gure jakinduria hitz eta esamolde berriekin hornitzeko. Hitzen jatorrasuna heritik herrira eta mendiz mendi handiagotzen da, delako hitz hori azkenean gure birramonak bakarrik erabiltzen badu ere praktikan: behin bederen, guk koadernoan apuntatu genuenean, erabili zuen. Hori egia da. Horregatik da ezinbestekoa aitzinetik zehaztea zertan oinarrituko garen, ez aldatzeko gure irizpideak hile bakoitzean.

Egia da, horrekin batera, eta hau ere kontuan hartzekoa da, lana sobera luzatu daitekeela, eta luzatze hori urte luzeetako kontua bada, konturatzea aspaldi aukeratu ziren iturriak ez direla, beharbada, egokienak. Baina, hala ere, uste dut egokiena den iturriak definitu ondoren ahalik eta zintzoenak izatea egindako aukerarekin.

Lehenbiziko kontua, orduan, iturriak definitzea da. Berehala zehaztuko ditut zein izan diren 2000. urtean argitara emandako hiztegiaren iturri horiek.

Iturri horietan ageri diren sarrerak Euskaltzaindiaren *Hiztegi Batuko Lantaldeak* (HBL, hemendik aitzinat) aztertzen ditu. Lantalde⁵ horrek egiten du hasierako prestatze lana, alde zurretatik zehaztutako irizpideen arabera, zer gertatzen den sarrera bakoitzarekin, eta jendeak zer iritzi duen hitz bakoitzari buruz. Prestatze lan horretan jende askok hartzen du, edo har dezake, hala nahi izanez gero, parte: hasierako-hasierako proposamenen inguruan euskaltzain oso guztiak eman dezakete iritzia, urgazleek ere, eta arlo horretan askatasun osoz interesa erakutsi dutenek. Badira, gainera, iritzi emaille bereziak ere.

Azkeneko fasean, HBL-ak azkenean dokumentu bat prestatzen du Euskaltzain osoei bidaltzen zaiena, haien bilkuran eztabaidatu eta azken proposamena egin dezaten. Euskaltzain osoen eskura iristen delarik, prozesua Pello Salaburuk koordinatzen du, Jose Antonio Aduriz jaunaren laguntzarekin.

2000. urtean argitara emandako *Hiztegi Batua*-ren iturrien zerrenda (hau da, “lehenbiziko itzuliko” iturrien zerrenda) hiru ekinalditan eztabaidatu zuen HL-ak, eta azkenean Euskaltzaindiak onartu zuen. Kontuan izan ziren, horretarako, Euskaltzaindiak modu batera edo bestera, zeharka nahiz zuzenean, hiztegi kontuetan emanak zituen arauak eta estatus “ofiziala” (neurri batean bederen) zuten zerrenda eta erabakiak. Honako hauek, hain zuzen ere:

Hiztegi Batua (2000), iturriak

- 1968ko *Batasunerako Hiztegia*
- 1979ko “H letraren ortografi arauak” izeneko dokumentuan ageri diren zerrendak
- *Zortzi urte arteko Ikastola Hiztegia* (1975)
- *Matematika-Hiztegia* (1978)
- *Merkatalgo Izendia* (1984)
- *Maileguzko hitz berriei buruz Euskaltzaindiaren erabakiak* (1986)
- *EEBS* corpusa, gero *XX. mendeko corpusa* deitu izan duguna. Sarean dago (<http://www.euskaracorpora.net/XXmendea/index.html>). Maiztasun handieneko 5.200 lema bildu dira corpus honetatik, 20na agerralditik goitikoak.
- *OEH*-n “ongi bermaturiko” formak.

Horiek izan dira, hortaz, *Hiztegi Batua*-ren iturriak. Eta iturri horiei esker egin ahal izan da 20.000 sarrera inguruko hiztegia. Ikusten denez, maila desberdineko lanak dira betiere. Eta, batzuetan, ez dago argi batera irizpideen zehaztasuna ere. Konparazione, bistan da *OEH*-n harrapatzen ahal diren

⁵ HBL-ko kideak hauexek dira gaur egun: Jose Antonio Aduriz, Luis Baraiazarra, Jean-Louis Davant, Koro Navarro, Paskual Rekalde, Andoni Sagarna, Iñaki Segurola, Miriam Urkia, Xarles Videgain

forma anitz aski ongi bermatuak direla. Baina bertze batzuetan nekez erranen dugu zerbait arras ongi bermatua, nahiko bermatua, bermatua bertzerik gabe, edo zer den. Hemen, bistan denez, intuizioak ere badu bere pisua.

XX. Mendeko corpus-ari dagokionez erran beharra da corpus hori ez dela erreferentziakoa, aleatorioa baita, estatistikoa, nahi bada. Ez da kontuan izan testuen kalitatea, erabiltzen den euskararen kalitatea, testuak beste irizpide batzuen arabera hautatu baitira. Horrek ere bere mugak ditu, nahiz holako corpusak egitea aski arrunta den bertze hizkuntzetan ere.

Azkenik, nik bederen zalantza handiak ditut horko bertze material batzuen gainean: *Zortzi urte arteko Ikastola Hiztegia* izeneko lanaz, konparazione. Ez dakit zenbateraino izan den eztabaidatua Euskaltzaindian. Behin baino maizago, historian zehar, Euskaltzaindiak bere burua ikusi du erantzunak presaka emateko beharrea, behar bezala prestatzeko astirik gabe, gizartetik etorri zaizkion eskaerak biziki handiak izan baitira. Holakoetan, bakoitzak ahal duena egiten du betiere. Hala ere, Euskaltzaindiak pentsatu zuen hiztegi berri hau egiteko orduan nahitaezkoa zela ordura arte hiztegi mailan errandakoak kontuan izatea eztabaidaren hastean.

Bigarren itzulian (oraintxe Euskaltzaindia eztabaidatzen ari den itzulian), jakina, iturriak zabaldu dira, eta hitzak aukeratzeko orduan ez dira lehenbizikoan bezain estuak:

Hiztegi Batua (bigarren itzulia, 2000-...), iturriak

- *OEH*-n (argitaratua, edo barne erabilerarako egin den CD-ko corpusean) 5 lekukotasun baino gehiagoko hitzak (denetara 12.000 inguru)
- *EEBS* corpora, gero *XX. mendeko corpus*-ean (<http://www.euskaracorpora.net/XXmendea/index.html>) 3 agerraldi edo gehiago dituzten hitzak (9.800 hitz inguru).
- *Euskal Hiztegia* (I. Sarasola) lanean ageri direnak, beste iturrietan ez badaude

Horrekin ari da une honetan Euskaltzaindia bigarren itzulia lantzen.

Egia da, zernahi gisaz, lanaren ondorioa ez dela gero automatikoa. Hau da, zehaztutako baldintzak betetzen dituzten hitzak ez dira besterik gabe zerrendara eramaten. Konparazione, Euskaltzaindiak erabaki zuen *arazi* osaerakoak modu sistematikoan biltzea, Euskaltzaindiaren 2. araua gidari dela, alde batera utzirik zehaztasunak nola betetzen zituzten. Eta hala jokatu zuen Euskaltzaindiak bertze forma batzuekin ere: hizkuntzen izenekin eta herritarren izenekin, adibidez. Hala, *muqdishoar* biltzen da 2000. urteko argitalpenean, baina ez *mauletar*, azterkizun baitzuen Euskaltzaindiak sarrera hori. Egia erran dezagun, orain lantzen ari den bigarren itzulian bertze erabaki bat hartu da: gaia aski nahasia delakoan, holako guztiak sistematikoki Onomastika Batzordera pasatzen dira, han denak eztabaida ditzaten eta azken proposamena egin dezaten, banaka-banaka eztabaidan egon beharrea.

Bertze batzuetan HBL-ak berak egiten ditu ongi funtsatuak ikusten dituen proposamenak: *adindun* eta *adingabe* sartzea proposatzen du. Espresuki dio ez direla tradizioan oinarritzen, baina adierazle egokien premiari erantzuten diote. Holako premiak anitz ditugu euskaraz, eta batzuetan erantzuna errazago eman daiteke, euskarak berak hitzak sortzeko gaitasunean oinarritua, bertze batzuetan baino. Konparazione, egia da hitz horiek premia bati erantzuten diotela, baina kasu horretan erabakia hartzea errazagoa da *entxufe* bezalako hitz baten kasuan baino, nahiz honen premia ere begien bistakoa den (bide batez, bigarren itzulian *Heg* markarekin sartu da hori ere).

HBL-ak *ekoiztu* proposatu zuen, aldaera hori, eta ez *ekoitzi*, baitzen gehien erabiltzen zena garai hartan. Euskaltzaindiak, hala ere, *ekoitzi* erabaki zuen, kontuan izanik ez hitzaren beraren tradizioa, baizik ongi funtsatuta diren *ekoizle*, *ekoizte* izenen tradizioa.

Taldeak zalantzakotzat jo zuen, bere proposamenean, *erabakior* hitza, berria eta gaizki eratua delakoan, nahiz bere bide edo bidetxoa egina zuen. Ordez, *erabakigarri* eta *erabakitzai* proposatu zituen. Eta, ondorioz, Euskaltzaindiak saihesti zuen *erabakior* hitza, izartxoa jarriz.

Eskiatu edo *funtzionatu* bezalako aditz berriek *du* hartzen dute laguntzaile gisa. Baina *existitu* aditzaren kasuan *da* proposatu zuen HL-ak, bertze bide batetik dabilela pentsatuz (eta asmatuz: ezezkotan partitiboa onartzen baitu, *holakorik ez da existitzen* bezalako perpausetan, eta hori ezinezkoa litzateke subjektua absolutuan joango ez balitz).

Badira, izan, alderantzizko kasuak ere: iturrietan egon bai, baina hiztegi batuan bildu ez. Luze eztabaidatu zen *jaundone / jondoni* hitzen kasua, baina ezinezkoa izan zen adostasunik lortzea. Lantaldeak *jondoni* proposatzen zuen hasieran. Azkenean, 125. arauan *Jaun Done* erabaki du Euskaltzaindiak. *Kalumnia / kalomnia* bezalako erabakiak ere aski maiz erabili izan dira, baina oraingo premiak ezagutu eta bigarren itzulian aztertzeke utzi zituen Euskaltzaindiak. Ber gauza *ganderailu / kandelario* (vs. *argimutil*) bezalakoekin ere. Badira *kanfor / alkanfor* bezalako forma lehiakideak, tradizioak nekez erabaki ditzakeenak eta bertze nolabaiteko argibideak behar dituztenak. Eta holako zerbait gertatzen da hitz berriago batzuekin ere: ez da erraza zehaztea *keinukari / keinulari* bezalako kideekin zer egin.

Eztabaida prozedura

Zernahi gisaz, itzul gaitzean hasierako puntura: modu batera edo bestera, HBL-ak material horiek guztiak lantzen ditu, eztabaidatu, eta bertzeek ikus ditzaten dokumentuak prestatu. Horrekin egiten du zerrenda bat euskaltzain oso eta urgazleei, izena eman dutenei, eta abarrei igortzen diena. Dokumentu horrek itxura hau du:

Hasierako dokumentua

eiaka | Z4:HBL | B3 | 1998-11-03

20.2: ik. oharra s.u. eiaka.

52.1: adlag.

51.1: Ipar.

53.1: galdezka.

45.51: -ka.

ebagi | Z4:HBL | E | 1998-10-07

20.80: HLEH-EuskHizt: Ik. ebaki / HiztEn: Ik. ebaki / LurE: ebaki / ElhHizt: - / EskolaHE: -

41.210: Ik. **ebaki**.

ebaingelari | Z4:HBL | E | 1998-10-07

20.80: HLEH-EuskHizt: + / HiztEn: - / LurE: + / ElhHizt: - / EskolaHE: -

41.210: Ik. **ebanjelari**.

ebaingeri | Z4:HBL | E | 1998-10-07

20.80: HLEH-EuskHizt: + / HiztEn: Ik. ebanjelio / LurE: + / ElhHizt: - / EskolaHE: -

41.210: Ik. **ebanjelio**.

ebakaitz | Z4:HBL | E | 1998-10-07

20.80: HLEH: + / EuskHizt: azalpen berritua / HiztEn: + / LurE: + / ElhHizt: - / EskolaHE: +

31.41: Ik. **ebakigaitz**.

Ikusten denez, sarrera dator lehenik, eta gero, segidan, hainbertze ohar. Ohar horien erranahia, hemengo batzuei dagokienez, ondoko laukian ikusten ahal da:

Hasierako dokumentua (oharren erranahia)

eaka | Z4:HBL (**Hiztegi Batuko lantaldeak gehitu du**) | B3 (**onartzekoa**) | 1998-11-03 (**noizko oharra den**)

20.2 (**txostenaren laburpena da**) : ik. oharra s.u. eiaka.

52.1 **Kategoria** : adlag.

51.1 **Erabileremu dialektala** : Ipar.

53.1 **Forma baten adierak** : galdezka.

45.51 **Erregulartasun sistematikoa** : -ka.

ebagi | Z4:HBL | E **zerrendatik baztertzea erabaki du lantaldeak** | 1998-10-07

20.80 **hiztegietako informazioa**: HLEH-EuskHizt: Ik. ebaki / HiztEn: Ik. ebaki / LurE: ebaki / ElhHizt: - / EskolaHE: -

41.210: **Batasuna egiteko bidea eskaintzen duen forma** Ik. **ebaki**.

ebaingelari | Z4:HBL | E **zerrendatik baztertzea erabaki du lantaldeak** | 1998-10-07

20.80: **hiztegietako informazioa** HLEH-EuskHizt: + / HiztEn: - / LurE: + / ElhHizt: - / EskolaHE: -

41.210 **Batasuna egiteko bidea eskaintzen duen forma** : Ik. **ebanjelari**.

ebaingeri | Z4:HBL | E **zerrendatik baztertzea erabaki du lantaldeak** | 1998-10-07

20.80: **hiztegietako informazioa** HLEH-EuskHizt: + / HiztEn: Ik. ebanjelio / LurE: + / ElhHizt: - / EskolaHE: -

41.210: Ik. **ebanjelio**.

ebakaitz | Z4:HBL | E **zerrendatik baztertzea erabaki du lantaldeak** | 1998-10-07

20.80: **hiztegietako informazioa** HLEH: + / EuskHizt: azalpen berriua / HiztEn: + / LurE: + / ElhHizt: - / EskolaHE: +

31.41 **forma garden-ulergarriak hobestekoak dira**: Ik. **ebakigaitz**.

Hola osatzen du HBL-ak dokumentu luze bat, bildutako hitz guztiak zerrendan jarriz, eta behar diren oharrak eginez. Dokumentu hau barreiatzen da, jendeak bere oharrak egin ditzan. Oharrak ez dira horretara mugatzen. Era anitzeko oharrak egiten ditu HBL-ak, eta maila desberdinekoak. Hona hemen adibide batzuk:

A Beste gabe onartu eta hobetsi du lantaldeak zerrendako forma, eta ez du, bere aldetik, gehiago esan beharrik ikusi.

B Zerrendako forma onartu du lantaldeak, baina informazio bat gehituz eskaini nahi du.

B2 Zerrendako forma bigarren mailan onartzekoa da, hobestekoa denarekin erlazionatuz.

B3 Zerrendako forma onartzekoa da, eta azpisarrera dagokio formatuz.

B4 Zerrendako forma onartzekoa da, eta azpisarrera dagokio formatuz.

E Zerrendako forma baztertu, eta beste batez ordezkatzera erabaki du lantaldeak.

F Zerrendako forma hurrengo urrats batean erabakitzeko utzi du lantaldeak, argibideen txostena eskatuz eta argitu beharrekoak zehaztuz.

H Zerrendako forma baztertzea erabaki du lantaldeak, ordezkorik eman gabe.

20.1. txosten osoa

20.111. corpusetako datuak

20.112. corpus eta hiztegi-tako datuak

20.113. hiztegi-tako datuak

20.2. txostenaren laburpena

20.20. bestelako erabileren informazioa: DFrec (Maiztasun Hiztegia), Irakasmunduko (AB38) eta Komunikabide-tako (AB50) hustuketak; Elhuyar Hiztegi Entziklopedikoa eta Lur Entziklopedia.

20.21. OEHko datuak

20.22. EEBSko datuak

20.23. Sektore jakin bateko informazioa (adib. Izendegi-arena, landare eta animalien izenetan, edo Administrazio-koa, dagozkionetan)

...

33.12. mailegu baztertze-koa da

33.120. beste bat da onartze-koa: a) nazio-arte-koa delako; b) euskaraz dagokion forma delako

33.121. ez dago jaso beharrik, inolako egokitzapenik gabeko-a denez, erabili nahi duenak jatorrizko forman erabiliko baitu (cf. *self-service*), edo pasakorra izan litekeelako (cf.), edo "erdal hitz / erdal esapide"

33.122. ez dago maileguaren premiarik, ba baitu (euskal) ordain egokia: cf. *bar / taberna* – cf. *Saih. / Bazt.* markak

33.123. ez du "baldintza minimo-a" betetzen

33.123.1. erdare-tako batean bakarrik egiten den forma- nahiz adiera-bereizketari dagokio delako forma, eta bereizketa hori ez egitea erabaki da: cf. *fruta/fruitu, kontrata/kontratu*

33.123.2. ulertezina da Euskal Herriaren alde batean (gaztelaniatikoa izanik, ulertezina da Iparraldean; frantsesetikoa izanik, ulertezina da Hegoaldean)

33.124. onarpenik izan ez duen proposamena da; edo erabili da, baina ez da euskaldundu (cf. *ergaleio*: greko segitzen du, euskaraz erabili arren)

33.125. erdaraz ere adiera asko edo iluneko-a da, eta ez dagokio hiztegi honi hori(ek) argitzea (cf. *akonplexatu*)

33.13. erabakitze-ko dago onartu ala baztertu

33.130. Teknizismo mugako-a da.

... eta bertze ohar anitz: 500 baino gehiago

Ikusten denez, aski lan sistematikoa da, lan ordu anitzen ondorio-a. Lan honen parte bat UZEIk egiten du, gero HBL-ak eztabaidatu eta onartzen duena. Edo ez.

Jakina: holako lan batek informazio handia ematen du sarrera bakoitzaren gaineran. Konparazione, E letrak baditu 6.203 paragrafo. HBL-ak bere iritzia ematen du informazio horren gainean, eta argumentuak bildu proposamenak egiteko:

- Sarrera gisa bildu edo ez ("kaiola" eta "kajoi", biak biltzen dira hiztegian, zein bere mailan: **kaiola** ontzat emateko, eta "kajoi" baztertu behar dela errateko; "labadora", ordea, ez da biltzen ezta baztertu behar dela errateko ere. Ez da aipatzen)

- Sarrera beregaina den (**ikara**), edo azpisarrera bezala (**ikaran**) hartu behar den
- Adibidea behar duen edo ez. Eta nolako adibidea: “**gogobete**, *zerbaitez gogobete da*”
- Sarrera definitu behar den edo ez. Edo azalpenen bat eman behar den. Zer mailatan: “**gainkatu**, ‘arra emearen gainean jarri’”; “**isiotu**, ‘(argia, sua) piztu’”
- Aditza baldin bada, zehaztu behar da nolako laguntzailea har dezakeen (*da, du, zai, dio*)
- proposamen garbirik egitea zaila baldin bada, eta hitza zalantzazkoa baldin bada, txosten berezi bat egiten da hitz horren gainean, hitzaren erabilera dela eta, ahalik eta informazio gehien emanez.
- sarrera biltzekotan, maila zehaztu: baztertu behar da (“hiraka e. **iraka**), hiztegian onartu behar da (**kokolokeria**), edo hobe da bertze aldaera bat onartzea (**jorrail** h. **apiril**)⁶.

HBL-ak material hori banatzen du eta jendeak egiten dituen oharrak biltzen ditu. Eta, ohar horiek harturik, beste dokumentu bat prestatzen du Euskaltzain osoei bidaltzen zaiena. Eztabaida, aurrerantzean, osoko bilkuran gertatzen da. Bigarren dokumentu hau lehenbizikoa baino poliki soilagoa da, erraztua bezala. Hona hemen konparazio baterako bi dokumentuak: hasierakoa (1), eta oharrak bildu ondoren euskaltzainei azken eztabaidarako igortzen zaiena (2):

---

⁶ Ez luzatzeagatik ez dut hemen azalduko. baina komeni da *Hiztegi Batua* liburuaren sarrera irakurtzea, “e.” eta “h:” bezalako horiek zer erran nahi duten, zehatz-mehatz, jakiteko. Anitzetan jendea nahasia da horrekin, batez ere baita arretaz irakurri sarrera.

EZTABAIDA DOKUMENTUA

ebakialdi | Z3:EArau63

ebakiarazi | Z3:EArauB

20.24: **ebakiarazi**, ebakiaraz, ebakiarazten. *dio* ad.

ebakidura | Z3:EArau63

ebakidura-tentsio | Z4B:EEBS:006 | H | 2002-12-11

20.1:

20.80: EIH: - / ElhHizt: - / EskolaHE: -

30.9: Tekn.

ebakiera | Z5:EEBS:36 | E | 1998-10-07

20.80: HLEH-EuskHizt: Ik. ebakera / HiztEn: Ik. ebakera / LurE: - / ElhHizt: - / EskolaHE: -

41.210: Ik. **ebakera**.

ebakigailu | Z4B:EEBS:003 | B | 2001-12-12

20.1:

20.80: EIH: - / ElhHizt: + / EskolaHE: -

45.2: -gailu osaerako ongi eratua.

ebakigaitz | Z4:HBL | A | 1998-10-07

20.80: HLEH: - / EuskHizt: + / HiztEn: - / LurE: - / ElhHizt: + / EskolaHE: -

45.51: -gaitz.

ebakin | Z5:EEBS:40 | F | 2004-07-06

20.1:

20.80: HLEH-EuskHizt: - / HiztEn: - / LurE: - / ElhHizt: + / EskolaHE: -

44.3: forma berria da 'ebaki den puska' adierakoa; osaera okerrekoa dela esatera ausartu gabe, zalantzazkoa iruditu zaio lantaldeari.

45.51: -kin atzizkia -ki amaitu aditzekin: cf. *eraikin* vs

PROPOSAMEN GARBIA (2)

ebakialdi | EArau

ebakiarazi | EArau: ebakiaraz, ebakiarazten. *dio* ad.

ebakidura | EArau

ebakidura-tentsio | H: Tekn.

ebakiera* e. **ebakera**.

ebakigailu

ebakigaitz

ebakin | F: forma berria da 'ebaki den puska' adierakoa; osaera okerrekoa dela esatera ausartu gabe, zalantzazkoa iruditu zaio lantaldeari (-kin atzizkia -ki amaitu aditzekin: cf. *eraikin* vs *eduki*).

Dokumentu berri honi, zenbait kasutan, eta hitzen aukeratzea hain erraza ez bada, sarrera batzuei dagozkien txostenak eranstean dira. Txosten hauek luzera desberdinekoak izaten dira, baina aski zehatzak dira, hori bai. Hona hemen adibide bat:

Txosten berezia

ebakin

20.21: Ik. OEH argitaratuan *ebakin* forma testu-lekukotasunik gabea.

20.22: *ebakin* (eta *zulakaitz-ebakin* 3, *zopizar ebakin* 1) 8: L. Oñederra ("Bestalde, bilakabide paradigmaticoek badute zerikusirik hizkuntzak segmentu edo ebakinak onestearekin, silaben onargarritasunarekin"), *Dona Dona* ("Umeei loreak eta fruitak agertzen diren errebisten ebakinak banatu"), *Natur/6* ("Dibujoak eta argazkia — inoiz ere ez liburu-etako ebakinekin"), M. Mendizabal ("Tarteak margotuko ditu, edo, ebakinez baliatuz, collage eran, bere lana moldatuko du"), *Arkeoikuska* 83 3 ("Ekain eta Urtiagako zulakaitz eta zulakaitz-ebakinen ikerketa", "Horretarako bi aztarnategietako zulakaitz eta zulakaitz-ebakinak hartu dira", "Bi elementu hauek elkarren osagarri direnez gero, Ekainean Urtiagako zulakaitzen zulakaitz-ebakinak aurkituko zirela eta alderantziz pentsatu zen"), *GAO* 1991 ("lumak, errautsak, zepak, hareak, kare gastatua, harri edo marmol zatiak, metal zatiak, beira, lastoa, txirbilak, zopizar ebakinak, trapuak, garauak, lupulua, paper zaharrak, egurrak, plastikoa, mundruna")

20.20: *ebakin*: DFrec 4, AB38 7, Euskalterm 2 (*moketa-ebakin*, *izozki-ebakin*) // Ez dugu aurkitu ap. AB50, HiztEn, LurE.

20.81: *ebakin*: HiruMila, ElhHizt, Lh *DBF*, DRA, PMuj *DVC* // Ez dugu aurkitu ap. EuskHizt, EskolaHE, Lur *EG/CE* eta *EF/FE*, Casve *EF*, HaizeG *BF*.

Euskaltzainak, orain, material honekin haste dira lanean, Pello Salabururen ardurapean. Jose Antonio Adurizek laguntzen du. Lan prozedura desberdinak izan baldin badira ere, azkeneko urteetan hola egiten da lan: euskaltzainek letra bati (D letra, konparazio) dagozkion sarrera proposamen guztiak, eta letra horietako hitzei dagozkien txostenak igortzen zaizkie. Epe bat markatzen zaie lehenik, euskaltzainek erran dezaten zein sarrerari egingo dioten oharren bat. Oharra geroago egingo diote, baina koordinatzaileek jakin behar dute zeini egin nahi dioten oharra, oharririk gabeko hitzak, osoko bilkuran aurkeztu ondoren zuzenean ontzat ematen baitira. Gero, gerta daiteke hitzen bati oharra egiteko asmoa izatea norbaitek, baina azkenean ez egitea inolako oharririk. Epe hau bukatzen denean, oharririk ez duten hitzak ontzat ematen dira eztabaida gabe. Oharrak egiteko asmoa baldin bada, sarrera bakoitzaren aitzineko aldean jarriko dute koordinatzaileek seinale bat, nork duen asmoa oharra egiteko.

Proposamen garbian oinarritua

ebakialdi | EArau

ebakiarazi | EArau: ebakiaraz, ebakiarazten. *dio* ad.

ebakidura | EArau

ebakidura-tentsio | H: Tekn.

ebakiera* e. **ebakera**.

ebakigailu

ebakigaitz

AAR ebakin | F: forma berria da 'ebaki den puska' adierakoa; osaera okerrekoa dela esatera ausartu gabe, zalantzazkoa iruditu zaio lantaldeari (-*kin* atzizkia -*ki* amaitu aditzekin: cf. *eraikin* vs *eduki*).

Ikusten denez, HBL-tik eskuratu duen proposamen garbia kontuan harturik, AAR euskaltzainak **ebakin** proposatu sarrerari egin nahi dio oharra (hemen jartzen ditugun adibide hauek guztiak egiazkoak dira, errealak. Euskaltzainen izenak ez ditugu jarri, ordea).

Oharrak dituzten hitzak (epea luzeago izaten da, jakina) eztabaidatzeko prozedura zehazten du koordinatzaileak, eta epea irekitzen da euskaltzain bakoitzak bere oharrak igor ditzan Euskaltzaindira. Aldi berean, oharrik gabeko hitz guztiak zerrendatzen dira eta Euskaltzaindiaren bilera batera eraman, haien berri emateko. Eztabaidarik gabe ontzat eman, eta sarean paratzen ditu Euskaltzaindiak. Hau da osoko bilkuratik ateratzen den materialaren erakusgarri bat:

Oharrik gabeko hitzak. Hasierako dokumentua

ea 2 dei-hitza

eaka adlag. *Ipar*. 'galdezka'.

ebagi* e. **ebaki**.

ebakaitz* e. **ebakigaitz**.

ebakera *Mat., Log*.

ebakerazi* e. **ebakiarazi**.

ebaketa *Mat., Log*.

ebaki 1, ebakitzen. *du* ad.

ebaki 2 iz.

ebakialdi

ebakiarazi, ebakiaraz, ebakiarazten. *dio* ad.

ebakidura

ebakiera* e. **ebakera**.

ebakigailu

ebakigaitz

ebakiondo iz.: *zauriaren ebakiondoak sendatzeko ukendua*.

ebakitzaile

ebakitze

ebakortz

ebakuatu, ebakua, ebakuatzen. *du* ad. 'larrialdi batean, jendeaz lekuak hustu'.

ebakuazio

ebakuntza *Med*.

ebakuntza(-)gela *Sin. operazio(-)gela*

Dokumentu hori berriz ere aztertu behar dute arduradunek: behatu kontraesanik baden edo ez, ikusi adibideak zuzen diren, zerbait falta den, ordena egokia den, erabiltzen diren ikurrak egokiak diren, eta abar. Eta behar diren oharrak egiten dira.

Oharrrik gabeko hitzak. Dokumentu zuzendua

ea 2 (dei-hitza)

eaka adlag. *Ipar.* 'galdezka'.

ebagi* e. **ebaki**.

ebakaitz* e. **ebakigaitz**.

ebakera *iz. Mat., Log.*

ebakerazi* e. **ebakiarazi**.

ebaketa *iz. Mat., Log.*

ebaki 1, ebakitzen. *du* ad.

ebaki 2 *iz.*

ebakialdi

ebakiarazi, ebakiaraz, ebakiarazten. *dio* ad.

ebakidura

ebakiera* e. **ebakera**.

ebakigailu

ebakigaitz

ebakiondo *iz.:* *zauriaren ebakiondoak sendatzeko ukendua.*

ebakitzaille

ebakitze

ebakortz

ebakuatu, ebakua, ebakuatzen. *du* ad. 'larrialdi batean, jendeaz lekuak hustu'.

ebakuazio

ebakuntza *iz. Med.*

ebakuntza(-)gela *Sin. operazio(-)gela*

Ikusten denez, hitzez hitz begiratu behar da zerrenda osoa, eta zuzenketa anitz egin (zuzenketok ez dute funtsa aldatzen inoiz ere, jakina). Hori guztia egin ondoren, hemen “dokumentu zuzendua” deitu dugun hau sarean argitaratzen du Euskaltzaindiak.

¿Zer gertatzen da oharrak izan dituzten hitzekin? Orain erabiltzen den prozedura ez da lehenbiziko itzulian (2000ko edizioaz ari naiz) erabili zen hura bera, soildu baita neurri handi batean. Urteetan erabili izan dena hau zen:

1) Koordinatzaileak ohar guztiak ordenatzen zituen, hitz bakoitzaren ondoan: hitz berak anitzetan ohar bat baino gehiago izan zezakeen, batzuetan elkarren kontrakoak gainera. Bertze batzuetan, osagarriak.

2) Ohar horiek koordinatzaileak aztertu eta, egoki ikusten bazuen, bere ohar propioak gainditzen zituen.

3) Hola sortutako dokumentua Euskara Batuko Batzordeko kideei bidaltzen zituzten (azkeneko batzordea, Euskaltzaindiak ez berritzea erabaki zuen arte: P. Salaburu (buru), M. Azkarate (idazkari), P. Altuna, A. Eguzkitza, X. Kintana, H. Knörr, B. Oiartzabal eta I. Sarasola).

4) Batzordekideek oharrak egiten zituzten dokumentu horren gainean. Koordinatzaileak oharrak aztertu eta saiatzeko, kontraesanen kasuan, batasuna bilatzen EBB-an. Dokumentu hori EBB-ra bidali.

5) Berriz ere bildu batzordekideen ohar berriak.

6) Ohar guztiekin dokumentu berri bat egiten zuen, bere oharrak gaineratuz, eta osoko bilkurara eraman, euskaltzainek eztabaida zezaten.

7) Euskaltzaindiaren erabakia

Hola egin zen lehenbiziko itzulia, argitaratua den liburuari dagokiona. Eta hola hasi zen lanean Euskaltzaindia bigarren itzuliarekin ere. Baina ikusirik horrek ikaragarri luzatzen zuela prozedura osoa, erabakia hartu zen EBB-aren tarteko urrats hori kentzeko. Beraz, gaur egun hau egiten da:

1) Koordinatzaileak euskaltzainen ohar guztiak ordenatzen ditu, hitz bakoitzaren ondoan: hitz berak anitzetan ohar bat baino gehiago izan baitezake, batzuetan elkarren kontrakoak gainera. Bertze batzuetan, osagarriak.

2) Ohar horiek P. Salaburuk aztertu eta, egoki ikusten badu, J. A. Adurizen laguntzarekin, bere ohar propioak gainditzen ditu. Anitzetan, euskaltzainek egin dituzten oharrei erantzuna emateko (dela haiek diotena eztabaidatzeko, dela haien iritzia indartzeko, eta abar), eta bertze batzuetan ohar berriak sartzeko, ikusten badu HBL-ak hasierako zerrendan zerbait zalantzan utzi eta inork ere ez duela deusik erran (hori gertatzen da, kasurako, F bezala markatuak dauden hitzekin).

3) Ohar guztiakin dokumentu berri bat egiten du, eta osoko bilkurara eraman, euskaltzainek eztabaida dezaten.

4) Euskaltzaindiaren erabakia.

Euskaltzainen oharrak era anitzekoak dira, Batzuetan aski luzeak, bertze batzuetan labur-laburrak. Batzuetan argitasunak eskatzen dituzte, egiten den proposamenaren gainean. Bertze batzuetan adiera berriak proposatzen dira, edo adibide argigarriagoak eskatu. Printzipioz, non eta ez diren zerrendan ageri den hitzen baten “familiakoak”, prozedura gisa, ez da onartzen hitz berririk gaineratzea zerrendan. Holako proposamenak hurrengo itzulirako uzten dira sistematikoki⁷. Anitzetan, definizio zehatzak eskatzen dira, edo delako sarrerak baztertzeko. Kontuan hartu behar da HBL-ko kideek aski zintzoki jokatzeko dutela Euskaltzaindiak oinarritzat bereizi zituen iturriekin. Han ageri baldin bada hitza, eta zehaztutako baldintzak betetzen baditu, zerrendan agertuko da, hitz hori, demagun, “azaña” bezalako zerbait baldin bada ere. Horretan lantaldea aski leiala da, eta ez du golkotik ezer ere ateratzen.

Lan handiena ez dator, hala ere, hortik. Koordinazioak eskatzen du behin eta berriz gogoraraztea prozedurari eutsi behar zaiola, ezin ditugula zerrendan hitz berriak jarri “nire etxean hola esaten da” erabiliz argudio nagusi gisa. Koordinazioak eskatzen du kontuan hartzea hau ez dela euskara-euskara hiztegia, baizik hiztegi ortografiko bat, zenbait oharrez hornitua. Bertze nonbait eta noizbait egin beharko da hiztegi hori (bide batez, erran dezadan horretan ere ari dela lanean Euskaltzaindia). Koordinazioak eskatzen du hemen ezin ditugula arazo guztiak konpondu, eta gauza anitz utzi beharko ditugula mahai gainean, konpondu gabe. Eta, aski garrantzizkoa, koordinazioak eskatzen du oroitaraztea hiztegi hau euskaraz dakitenentzat pentsatua dela, ez dela erdaldunei eskaintzen zaien hiztegia. Badirudi huskeria bat, baina holakoetan galtzen da denbora anitz.

Adibide argigarri batzuk

Ikus ditzagun ondoren nolakoak diren eztabaidara eramaten diren oharrak. Har dezagun, oraintxe aipatu dudanez gero, “azaña” hitzaren sarrera. HBL-ak hitz hori onartzea proposatzen zuen, honela: “**azaña** iz. *Heg. Beh*”. Hau da, hitz horrek badu tokia gure hiztegian, baina jakin beza jende guztiak hegoaldekoa dela bakarrik, eta behe mailakoa, gainera. “Azaña” hitzarekin batera, beste ohar batzuk ere biltzen ditut segidan, ikus dezagun nolako itxura duten HBL-ak egiten duen proposamenari euskaltzainek egiten dizkieten oharrek (PS bakarrik identifika daiteke, ni neu baino). Hasieran lehenbiziko lerroan, aldi bakoitzean, HBL-aren proposamena (beltzez: sartu hiztegian; H: ez sartu hiztegian; F: zalantzak, ez daki zer egin).

---

⁷ hitz “berriez” ari garelarik, ez du izenondo horrek aparteko konnotaziorik. Guretzat hitz berriak dira aldeztatik hiztegia egiteko zehaztutako iturrietan ez daudenak. Zentzu horretan bakarrik dira berriak (beraz, aski zaharrak ere izan daitezke denborari dagokionez).

azaña *Heg. iz. Beh.*

PS: egia da *Heg.* eta *Beh* dela, baina ‘labadora’ ere *Heg.* eta *Beh* da, eta gehiago erabiltzen da gainera. Ez dut uste ez bata ez bestea hemen sartu behar direnik

A: azaña: Azken orduko espainolkada hau, ez da hiztegi batuan sartzeko moduko hitza, euskara gutxi dakitenean ahoan besterik entzuten ez dena. Nik mila aldiz balentria nahiago dut. Proposamena: azaña* e. **balentria**

B: azaña. Hitz horren inguruan arrazoi guztia du txostengileak. Egia da Orotariko Euskal Hiztegiaren Corpusean, berba horrek 25 lekukotasun baino gehiago dituela. Egia da hiztegirik zaharrenek ere (Azkuren Hiztegiak, Mujikaren hiztegiak...) jasotzen dutela. Baina hiztegi berriek eta erabilerak berak baztertu egin du *azaña* hori, badaudelako euskaraz beste modu batzuk ekintza gogoangarriak adierazteko. Horregatik, zerrendatik kendu beharko litzateke.

ERABAKIA: hitza ez da onartzen

azaloste

PS: ez dakit nondik atera den hau. Liburu baten kontrako azalari esaten omen zaio, baina nahiko bitxia iruditzen zait

A: Azaloste: bibliotekonomian erabiltzen da, liburuaren atzeko azal adierazteko. Azkue Bibliotekan 220 bat bider agertzen da

B: azaloste: Zer esan nahi du, zehazki, hitz honek? Nik behintzat, beste askorekin batera, eskuarki *kontrazal* esaten dudana esateko bada, bistan da, azaloste h. kontrazal jarri beharko litzatekeela. Dena den, susmatzen dut ez dela hori hitz horren esangura, ‘azalaren azpiko aldea’ baizik. Esate baterako: *Tafallako udal liburutegian liburu zahar bat aurkitu zen; pergaminozko azala zuen, eta azalostean hebreerazko testu bat agertu zen, Torah-rena, hain zuzen, errespetu gutxiz liburua azaleztatzeke erabilia.*

Honela bada, hitz utz daiteke, azalpena emanda

--

PS: nire ustez, bere bidea egin behar du. Hemen **B** eta **A** bi adiera desberdin ematen ari dira. Ez du inolako lekukotasunik datu baseetan (adibide bat bakarra EEBSn, eta ez dakit ongi zein den esanahia: *Atalburu honetarako ikus azal-osteko aide-argazkia*). Beraz, uste dut egokiena dela oraingo ez aipatzea, eta nahi duenak erabil dezala

--

A: Termino hori Azkue Bibliotekan erabili izan dugu eta azalaren ifrentzua adierazteko erabiltzen da, ez liburuaren azkeneko edo atzeko azala. Esango nuke **B-k** erratu bat egin duela bere definizioan eta “azalaren AZPIKO barik azalaren ATZEKO aldea” esan gura duela

ERABAKIA: OK nire proposamena

azi-orrazi Pl.

PS: nik *Lit* marka jarriko nioke

A: azi-orrazi: Pl eta esangura edo adibideren bat ere bai, ez baita batere ezaguna

--

PS: beraz, holako zerbait egin daiteke:

azi-orrazi Lit. Pl. ‘negozioak, kontuak, tratuak’ *Bere azi-orrazietan kezka larriek ekarri baitzuten gure lagunetara*

--

B: ez du h-a behar? “Hazi-orrazi”?

A: hitz hau elkartua bada, jakin nahi nuke lehen elementua zer den, eta ‘hazi’ baldin bada, halaxe idatzi. Ezer jakinik ez izatekotan, orduan ez du hitz-elkartuen grafia horrek inolako justifikaziorik eta hobe genuke, bere misterioan uzteko, *aziorrazi* idaztea, hitz bakarrean

ERABAKIA: ez sartu

edangarri | F: ‘edateko ona’ adierazteko erabili izan da, dirudienez; horretarako *edateko ona* aski dela uste du lantaldeak (ikus “Euskaltzainen oharra” s.u. arnasgarri).

A: Neuk ere ez dut **edangarri** izenondoaren beharrik ikusten; lantaldeak dioen bezala, *edateko on*, edo *edateko* bera nahikoa da. *Ereduzko prosa gaur* edo Euskalterm kontsultatuz gero, oso adibide gutxi aurkituko ditugu.

B Edangarri: Nik sartu egingo nuke, oso erabilia da eta. Horrek ez du kentzen, noski, **edateko on** eta **edateko txar** arruntak ere sartu behar ez direnik.

--

PS: Lekuko bakarra du OEHN (S. Mendiburu); XX. mendeko testuetan dozenatik gora dira erabili dutenak (ez dakit goi-mailako idazlerik baden horien artean). Hala ere, onar litekeela uste dut, **A**-k nahi duen bezala (hau da, forma hobetsia definitzaile duela): «**edangarri** izond. ‘edateko ona’».

ERABAKIA: **edangarri** izond. ‘kalterik egin gabe edan daitekeena’

edipiar* e. **edipiko**.

edipiko | F: ez du mailegu onartzekoen gutxienekoa betetzen (es *edípico* / fr *oedipien*); baina onartzekoa izan liteke, *x-tar* osaerakoak okertzat ematen direnez [-perts.] motakoei dagozkiela.

A: Edipiko/edipiar: inguruko erdaretan hor adostasunik ez dagoenez, nik neuk euskaraz **edipo(ti)ar** modukoren bat bultzatuko nuke, -tar, -tiar horrela erabiltzeaz gainera, gaur egun erabat beharrezkoa dugu eta: gutar, eliztar, abadetar, erregetiar, Sabindar, aranatar, Arestiar...

--

PS: dagoeneko onartua dugu [-perts.] motakoeekin ere erabil daitezkeela *x-tar* osaerakoak (ik. *boolear*), eta beste hainbeste egin dezakegu orain ere, eta Aren proposamena onartu (erabili izan den *edipiar* baztertu egingo nuke, ez baitugu arrazoirik *edip-i-ar* egiteko, oinarria *edipo* izanik). Hau da proposamena: «**edipoar** izlag.: *edipoar triangelua*».

ERABAKIA: HBL lantaldera pasatu han eztabaidatzeko beste “-tar” guztiekin batera. Proposamen bateratua egin holako hitzekin.

edredoi | F: mailegu onartzekoen minimoa betetzen du, eta onartzekoa iruditzen zaio lantaldeari; *lumatxa* proposatu da ordaintzat, baina hau bestelako adierazkizunetarako "hartua" egon liteke.

A: Komenigarria dirudi *edredoi* sartzea, bertze hitzik ez dugulako hori adierazteko.

P frantsesegia da. Erabili **koltxoi**. Guk ere aspaldi hartua dugu gaztelaniatik, Hazparden bederen

--

PS: nahasgarria izan liteke, P-ren oharrak salatzen duenez, frantsesetik dituen bi adieretako batean hartu baitu berak, baina Hegoaldean beste adierakoa da *edredoi* ('oheko tapaki edo estalki mota', alegia, eta ez 'koltxoa, lastaira'; hau da: Hegoaldean, koltxoiaren gainean etzaten gara, ez edredoiaren gainean, honekin estaltzen baikara). Aik bezala, nik ere ez dut ezagutzen ordain egokirik, eta gutxieneko azalpen horrekin jasotzea proposatzen dut: «**edredoi** iz. (oheko estalki mota)»

ERABAKIA: ok *Heg* gehituz

edu 1 | H: *Bazt*.

A Edu: Hitz honek *eredu* hitz osoaren laburpena izateko itxura osoa dauka. Nik ez nuke sartuko, ez baita oso ezaguna.

edu 2 iz. *Bizk*. 'era, tamaina, modua'.

ahozkoan ezagun-erabilia da gaur ere, L. Baraiazarrak dioenez.

B Oharra: Adibidea gehitzea komeni da: *Zaitetze ni edu; ez dakit nik Martinek edu; hori edu geu ere bagaituk; edu lastimagarri hartan ikusirik ere ez zen errukitu; horren edukoak; nahi nuke zure niganako maitasuna nire zukanako edukoa balitz...*

--

PS: a) 'adina, adinbat' eta 'bezala' adieretako partikula da lantaldeak baztertutzat eman duen *edu 1*, eta Bk proposatu dituen adibideetako lehen hirurak partikula honi dagozkio; adibide hauek ematekotan, *edu 1* onartu behar dugu lehenik: OEHN ikus litekeenez, Fr. Bartolomek erabili zuen (eta Orixek); baina ez dut beste inon aurkitu, eta ondo baztertua iruditzen zait; nolana ere, bizkaiera hobeto ezagutzen dutenei emango nieke hitza; **b)** izena da lantaldeak onartu duen *edu 2*, baina ez du onartu nahi A-k ("oso ezaguna" ez delako, baina "ezaguna" dela dio L. Baraiazarrak); hona erabili duten idazleak: R.M. Azkue, R. Olabide, J. Zaitegi, E. Erkiaga, Gaztelu, X. Onaindia; J.K. Ibargutxi, Umandi, eta bizpahiru lege-testu nahiz ikasliburu; eta *eduko* izenlaguna erabili dutenak: P. Astarloa, J.A. Uriarte, S. Altube, Otxolua, J. Zaitegi, Gaztelu; oinarri egokia iruditzen zait lantaldeak proposatu duena proposatzeko, eta onartzea proposatzen dut, Bren laugarren adibidea erantsiz ("edu lastimagarri..."); **c)** *eduko* izenlaguna, berriz, ez nuke aipatuko oraingoaz, eta, ondorioz, ezta Bk proposatu dituen azken bi adibideak ere.

ERABAKIA: **edu** *Bizk* 'adina, adinbat' ez dakit nik Martinek edu (**eredu** aztertu **edu 2** horretan esaten genuena bilduz)

egikaritu, egikari(tu), egikaritzen. *du* ad.

egikaritza | H: Bebil.

A: Oharra: Zuzenbidearen esparruan gaur egun batzuetan gehiegi erabiltzen da *egikaritu* aditza, gaztelaniazko "ejercer/ejercitar" guztiak "egikaritu" aditzarekin euskaratzeko joera

zabaldtu baita. Areak ere, "egikaritu" eta "egikaritzea" nahitaezkoak dira eskubideak/askatasunak/akzioak/betebeharrak/ahalak/ahalmenak tartean direnean; hori dela eta, *Zuz.* markarekin zerrendaratzekoak dira. Eginkizunak/funtzioak/zerbitzuak, ordea, "bete" egiten dira; jarduerak, "burutu, gauzatu"; enplegu/kargu/merkataritzea/industriari "aritu" egiten da; agintaritzea "baliatu, erabili"... Zenbaitetan "egikaritu" aditza erabiltzen da halakoetarako, eta erabilera hori saihestekoa da. Proposamena izango litzateke, beraz, sartzea *Zuz.* markarekin eta adibide bana emanda: *eskubideak egikaritu egiten dira / eskubideen egikaritzea legezkoa da*

--

PS: begiratu ditut OEHko adibideak (ez dira asko, dozena-erdia edo), eta ez dakit zein ondorio atera daitekeen hortik, *egikaritu* eta *egikaritzea* hitzen adierari buruz (agindua edo mandamentuak egikaritzen dira hor, eta teoria ere bai; eta horiek 'bete' egiten dira, edo 'gauzatu'). Nik ez dut ikusten hortik aurrera egiteko modurik, baina zuek esan.

ERABAKIA: utzi lantaldearen proposamena zegoen bezala (onartu **egikaritu** eta ez sartu "egikaritzea")

egoismo

A: ez da beharrezko

egoista

A: ez da beharrezko

--

PS: egia da eskura ditugula *berekoi / berekoikeria, geurekoi / geurekoikeria* bezalakoak; baina *egoismo / egoista* maileguk betetzen dute onartzekoen gutxienekoa, eta erabili egiten dira: *egoista* bat jaso du OEHk (L. Villasante), eta XX. mendeko corpusean eta orainagoko testuetan, 17 iturritan ikus daiteke *egoismo* eta 26 iturritan *egoista* (baina, uste dudanez, bakarra da Iparraldekoa: I. Borda; eta Hegoaldekoak dira beste guztiak: E. Antxustegi, X. Arregi, J.A. Arrieta, J. Azurmendi, U. Elorriaga, J.M. Elexpuru, M. Ezkurdia, G. Garate, J. Garate, R. Garate, A. Garikano, I. Heras, M. Hernandez Abaitua, J.M. Irigoien, J.M. Iturralde, A. Lertxundi, K. Linazasoro, I. Mendiguren, X. Mendiguren B., X. Montoia, F. Olariaga, X. Olarra, M. Pagola, P. Perurena, P. Sastre, K. Zabala, J. Zabaleta, P. Zubizarreta, eta Katekesiko eta Liturgiako testu bat edo beste). Nire ustez, bada hor aski oinarri maileguak onartzeko, eta onartzea proposatzen dut

ERABAKIA: ok, onartua

eguerdi on | F: ezin esan daiteke okerra denik, baina berria da, dirudienez, eta testuetako bermerik gabea.

ik. "Euskaltzainen oharrak" s.u. arrasti.

A Eguerdian on: nik ere berriegia dela uste dut. Gaitzetsi gabe ere, ez nuke sartuko.

C kendu hau

--

PS: hona "Euskaltzainen ohar" horiek: X: «*Arratsalde* hitzaren azpisarrera gisa, *arratsalde on* gaineratuko denez gero, hitz honekin ere gauza bera egin beharko litzateke, *arrasti on* gehituz. Jasota daude, jada, *egun on* eta *gau on*. Ez dago jasota, ordea, *eguerdi on*; 2. itzulia «e» letrara iristen denean, hori gogoratu beharko da». // **PS:** «bai, azpisarrera hori gainera

daiteke. Beste kontu bat da *eguerdi on* delako hori. Hori bere tokian eztabaidatu beharko da». // BAgiria (2003-07, 2003-09, 2003-10): «**arrasti Bizk** 'arrastiria, ilunabarra' [eta AS gisa] **arrasti on**». Ez dirudi besteen parekoa denik, ez behintzat erabileraren aldetik, eta testuetan hobeki errotu arte itxaron dezakegula uste dut, A eta C-rekin. Uste dut gauza berria dela hau.

ERABAKIA: ez aipatu

egunpasa* e. **egun-pasa**.

A: Egunpasa: jendeak erabat bereganatu eta parra-parra darabiltzan hitzetan, laburrak direnean bederen (*gaupasa, usopasa, gazetxe...*) ez genuke hain estuak izan behar eta, jendearen usadioari jarraituz, hitzak baturik onartu beharko genituzke, *udaberri, basurde*, edo *usapal* bezala.

--

PS: bi dira lantaldeak proposatu dituenak, adizlaguna eta izena (ikus gorago *egun* sarrerako azpisarreretan), eta *gaupasa* izena, horrela idatzia eman bagenuen ere lehen itzulian, marratxo eta guzti eman genuen *denbora-pasa* (*denbora* sarrerako azpisarrera gisa), izena eta adizlaguna dela zehaztuz. Bi osagaiak laburrak direnean, hitz batean idatziak ere eman izan ditugu, izenak direnean, baina askoz nekezago adizlagun bat tartean denean (cf. x *bila*, x *eske* modukoak, eta 25. arauaren II.1.f atala). A-k aipatzen duen "jendearen usadioari jarraitu" beharraz, hauek dira bildu ahal izan ditudan datuak, lantaldearen txostenean eta gaurko prosan begiratur: *egun pasa* 18, *egun-pasa* 13 eta *egunpasa* 5; horietan, a) izenak dira EEBSko laurak (*egun pasa* 1, *egun-pasa* 1 eta *egunpasa* 2), eta gaurko prosako *egun pasa* 3 (P. Aristi, K. Zabala, *Berria*), *egun-pasa* 5 (X. Etxabe, JR. Gartzia, I. Iñurrieta, X. Olarra, *Berria*), *egunpasa* 1 (*Berria*); b) adizlagunak dira OEHko biak (*egun pasa* eta *egun-pasa*), eta gaurko prosako *egun pasa* 13 (P. Aristi, E. Bidegain, J. Cillero, A. Epaltza, J.M. Irigoien, K. Izagirre, E. Jimenez, *Berria, Herria*), *egun-pasa* 6 (A. Garikano, K. Izagirre, X. Mendiguren E., X. Montoia, *Berria*), *egunpasa* 2 (K. Izagirre, X. Mendiguren E.). Argi dago zein den "jendearen usadio" nagusia, eta, horregatik, nik ez nuke lantaldearen proposamena aldatuko

ERABAKIA: ok

TCM

Adibide horiek ematen dute ideia bat nahiko argia, nire ustez, euskaltzainek egiten dituzten oharrei buruz. Horrek sortzen du eztabaida, eta eztabaidaren ondorio hartzen dira erabakiak, gehienetan aho batez, baina beste anitzetan bozen bidez ere. Badira, izan, bertze kasu batzuk, gure artean TCM deitzen ditugunak, erabakia alde batera nahiz bestera hartzea ez baita erraza batere. Holakoetan, batzuetan, hitza isiltzen da. Horrek ez du deusik ere konpontzen, baina erabakia hartzea arazotsuago litzateke Euskaltzaindiaren ustez. Hona hemen kasuren bat edo bertze:

errabino iz.

A: Errabino: nazioarteko hitza *rabbi* da (Al. *Rabbi(ner)*). Ene ustez euskaraz ere *errabi* edo *rabbi* beharko genuke, espainolera makurtu gabe.

PS: forma berriei dagokie nazioartekoaren irizpidea, eta ez gure tradizioak neurri nahiz moduren batean beretu dituenen (Leizarragarekin hasita ageri da hemengo!). Badu honek lantaldearen txostena: informazio zabala bildu dute hor, eta ezagutzea komeni zaigu, esan beharrekoak zuzen esateko. Begi argiagoez argiago ikusi artean, hona nik aurrera

ditzakedanak: *rabbi* (eta *rabi*) erabili izan da, baina bokatiboan eta metahizkuntzan (hau da, izen bereziaren itxura osoa duela; adib., "Rabbi, non bizi zara? / Rabbik 'maisu' esan nahi du"); *errabi* formarik ez dut ikusi; *errabin(a)* erabili du P. Lafittek; *errabino* bi liburutan ageri da (Kintana aita- semeak eta *Erljioak munduan*), eta *rabino* sei idazlanetan (J. Arregi, M. Iturbe, J.J. Uranga, L. Villasante, *Jaunaren Deia* eta *Elizen arteko Biblia*). Datu horien osagarri, gaurko prosaren corpusean irakurriak aipa ditzaket: *rabbi* 3 liburutan (J.M. Irigoien, X. Olarra, U. Urrutikoetxea; eta *Berria*-ko 2 artikulutan); *rabi* (*Berria*-ko artikulatu batean); *rabino* 2 liburutan (J. Garzia, F. Juaristi; eta *Berria*-ko 3 artikulutan); *errabino* 6 liburutan (X. Aranburu, H. Cano, A. Lertxundi, I. Mendiguren, M. Mujika, K. Navarro; eta *Berria*-ko 4 artikulutan). Eztabaidari ekiteko, bi ohar: segurutzat daukat nik *-ino* amaiera (nire ustez, hori baitagokio mailegu egokituari, eta ez *-in* edo *-ina*; eta, batez ere, argia baita horren aldeko joera idazleen artean); *r-/err-* hasierak, berriz, zalantza handiagoak eragiten dizkie, nonbait, idazle horiei berei, eta neri ere bai (baina zerrenda honetan urrutira joan gabe ageri diren *erradikal*, *erradiografia*, *errakitismo* edo *errekete* bezalako ondoan, ez al dagokio *erra-* hasiera?). Zuek esan, baina esandakoaren arabera badirudi taldeak proposatzen duen **errabino** dela egokiena. Hori da nire proposamena ere.

ERABAKIA: OK nirea.

“Erregetto” da hitz horietako bertze bat. Batetik, gutxi erabili izan da. Edo, hobeki errateko, gutxi ageri da testuetan. Iparraldekoa da. Baina horrekin batera badugu “erregetxo”, agintari mota bati errateko. “Erregepittitta” eta “erregetxopit” ere ageri dira erregetxo hegatzia deitzeko. Eta hori ez baita aski, “erregeka” ere erabili izan da inoiz agintaria nahiz hegatzia izendatzeko. Nahasketa ederra, ikusten denez. Kasu honetan, “**erregetto** 'erregetxo' (agintaria)” erabaki du Euskaltzaindiak.

Azken zerrenda

Baina holakoak alde batera utzita, paratutako adibideetan ikusten da eztabaidan argumentu anitz erabiltzen direla, eta erabakiak ez direla nolana hartzen. Horrek ez du erran nahi, inondik ere, hartutako erabakiak hoberenak diren, edo ez. Erran nahi duen gauza bakarra da eztabaidatu ondoren hartzen direla, argumentuak denon aitzinean agertu ondoren. Euskaltzaindiak asmatuko du batzuetan, eta bertze batzuetan ez da hain zuzen ibiliko, denei gertatzen zaigun bezala. Baina ezin da ukatu lan hau aski xehea dela. Lan nekeza da, eta jende anitzek hartzen du parte prozeduraren osotasunean. ordu anitz daude hor sartuak modu batera edo bertzer. Batzuetan eztabaidagarriak direla erabakiak? Duda gabe. Bertze batzuetan inkoherenteak ere? Ez dut zalantzarik. Zenbait kasutan iturrien kontua izanen da. Bertze zenbaitetan abilezia falta. Baina, egia erran nahi badugu, ikusteko nago inkoherentziarik gabeko hiztegiaren bat. Hori gertatzen da, gertatu ere, gurea baino tradizio luzeagoa duten hizkuntzetan ere. Eta normaltzat jotzen da. Jakina, horrekin ez dut erran nahi gauzak ezin direnik egin hobeki. Baina komeni da, gutxienez, informazio aski izatea gauzak nola diren jakiteko.

Orain osatzen ahal da azken zerrenda, sarera eramateko: elkartzen dira oharrak gabeko hitza eta eztabaidaren ondorioz onartutakoak. Horrek ematen du bertze zerrenda hau:

daktilografia 'mekanografia'.

damaskinatu iz. eta izond.

damnagarri. *Zah. Erl.* 'kondenatzen duena'.

damnatu, *damna*, *damnatzen*. *ad. Zah. Erl.* 'kondenatu'.

damnazio. *Zah. Erl.* 'kondenazioa'.

damuztatu, *damuzta*, *damuztatzen*. *du ad. Ipar. Zah.* 'atsekabetu, nahigabetu'.

Danbolin 1 'musika tresna': *danbolin berri*, *soinu berri*. 2 'danbolina jotzen duena'. 3 'gartzainak- eta erretzeko tresna'.

danbolin-jotzaile

danda iz. 'danga, kanpai-kolpea'.

dandy

dantela* e. **dentela**.

dantza.: *dantza klasikoa; herri dantzak*

daktilografia iz. *Ipar*. 'mekanografia'.

damaskinatu iz. eta izond.

damnagarri izond. *Zah. Erl.* 'kondenatzen duena'.

damnatu, *damna*, *damnatzen*. *da/du* ad. *Zah. Erl.* 'kondenatu'.

damnazio iz. *Zah. Erl.* 'kondenazioa'.

damuztatu, *damuzta*, *damuztatzen*. *du* ad. *Ipar. Zah.* 'atsekabetu, nahigabetu'.

danbolin iz.1 'musika tresna': *danbolin berri, soinu berri*. 2 'danbolina jotzen duena'. 3 'gaztainak-eta erretzeko tresna'.

danbolin-jotzaile

danda iz. 'danga, kanpai-kolpea'.

dandy

dantela* e. **dentela**.

dantza iz.: *dantza klasikoa; herri dantzak*.

Eta hori da Euskaltzaindiaren weg gunean (<http://www.euskaltzaindia.net/hiztegibatua>) kontsulta daitekeena.

BIBLIOGRAFIA

Euskaltzaindia (1968) "Batasunerako hiztegia" in *Euskera*, 251-265 or.

Euskaltzaindia (1975) "Zortzi urte arteko Ikastola Hiztegia" in *Euskera*. -- 20. libk.; 7-153 or.

Euskaltzaindia (1978) "Matematika Hiztegia" (1978) in *Euskera*. -- 23. libk. ; 255-268 or.

Euskaltzaindia (1979) "H letraren ortografi arauak" in *Euskera*, 24. libk, 659-695 or.

Euskaltzaindia (1984) *Merkatalgo izendegia, kargu eta bilera-lekuena, Nomenclator comercial, de cargos y de lugares públicos, Vocabulaire du commerce et des services* / [hitzaurrea, Xabier Kintana), Bilbo : Euskaltzaindia

Euskaltzaindia (1986) *Maileguzko hitz berriei buruz Euskaltzaindiaren erabakiak* Bilbo: Euskaltzaindia

Michelena (1987-2005), *Diccionario General Vasco-Orotariko Euskal Hiztegia*, Bilbo: Euskaltzaindia, Mensajero, Desclée de Brouwer

Euskaltzaindia (2000), *Hiztegi Batua*. Bilbo: Euskaltzaindia

Sarasola, Ibon (1996) *Euskal Hiztegia*, Donostia: Kutxa Gizarte- eta Kultur- Fundazioa

Sarasola, Salaburu, Ugarteburu eta Landa (2008): *Hiztegi Batua Euskal Prosan*, Leioa: EHU (<http://www.ehu.es/ehg/>)

UZEI-Euskaltzaindia (2002) *XX. mendeko corpusa*

(<http://www.euskaracorpora.net/XXmendea/index.html>)